

Бібліотека Вінницького педуніверситету в умовах виклику часу: пошук нових форм роботи

*Любов Воробйова, заступниця директорки
бібліотеки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*

Серед пріоритетів сьогодні – надання вільного та необмеженого доступу до інформації, тому основна місія сучасної бібліотеки ЗВО – максимально оперативно і якісно забезпечити інформаційні, науково-дослідні, освітні, культурні та інші потреби своїх користувачів засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Бібліотека є надійним інформаційним центром, де завжди можна отримати оперативну, цінну інформацію та значну кількість різноманітних послуг.

Ситуація, що склалася внаслідок поширення світом епідемії коронавірусу COVID-19, внесла корективи у життя бібліотек.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. №211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» та наказу ректора ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського «Про проведення карантину в Педуніверситеті», бібліотека тимчасово призупинила роботу з обслуговування читачів офлайн та розпочала працювати дистанційно.

Вивчивши практику зарубіжних книгозбірень, які раніше за українські зіткнулися з аналогічною проблемою, та рекомендації Української бібліотечної асоціації, колектив бібліотеки на чолі з директором зосередився на використанні наявних онлайн-сервісів та розвитку нових. Необхідно було зберегти, а можливо і зміцнити довіру користувача бібліотеки, перенісши при цьому комунікацію з користувачами

й між самими бібліотекарями в цифровий простір і використовуючи широкий набір інструментів взаємодії [1].

Було розроблено заходи щодо тимчасової роботи бібліотеки у віддаленому режимі. Вонлайн режимі проводилися робочі наради, завідувачі відділів звітували про роботу працівників.

Для швидкого зв'язку використовували мобільні телефони, для передачі повідомлень – e-mail (vspu.lib@gmail.com). Часто використовували Messenger, Facebook, Viber, Telegram; для відео-спілкувань – Skype, Viber.

Активна дистанційна робота не припинялася в умовах карантину та самоізоляції співробітників. Бібліотека, використовуючи дистанційні технології, змінює та розширює інформаційно-бібліотечний сервіс:

- оновлює та підтримує в актуальному стані сайт бібліотеки
http://library.vspu.edu.ua/inform/virtual_dovidka.htm;
- надає довідки та консультації через "Гостьову книгу" віртуальної довідкової служби сайту бібліотеки, соціальні мережі, Viber, e-mail та за телефоном;
- наповнює та забезпечує Інтернет-каталог
<http://vdpu.irbis24.org/>;
- редагує та наповнює Інституційний репозитарій
<https://dspace.vspu.edu.ua/>
- комплектує електронну бібліотеку та відображає в базах даних електронного каталогу;
- здійснює наукометричний та бібліометричний аналіз публікаційної активності вчених університету, проводить редакцію профілів [2].

В 2020 році започатковано розробку двох нових проєктів бібліотеки, які формувалися під час карантину:

- «Наукометричні портрети вчених університету»;
- «Бібліотека без меж: Інклюзивна освіта».

Проєкт «Наукометричні портрети вчених університету» – комплексний ресурс, що включає коротку інформацію про наукометричні профілі університету в цілому, та науковців, зокрема. Візу зручній формі відображає присутність вчених університету в основних наукометричних базах даних та ресурсах, серед яких: Google-академія, Scopus, WebofScience, ORCID (оркід). Проєкт передбачає регулярне оновлення та поповнення інформації. Він в цілому реалізований та розміщений на сайті бібліотеки. Сформовано банер доступу до ресурсу та проведено рекламу ресурсу на Facebook.

Другий інноваційний проєкт – «Бібліотека без меж: Інклюзивна освіта». Ідея створення проєкту виникла як логічне продовження реалізації проєкту «Бібліотека 2.0», який завершено у 2019 році таметою якого була якомога повна присутність бібліотеки в Інтернет-просторі.

Відділом ІТ розроблено оригінал-макет спеціальної сторінки на сайті бібліотеки, реалізованої в трьох кольорових схемах, з урахуванням стандартних вимог до веб-ресурсів відповідного напрямку. На сторінці будуть розміщуватися аудіоверсії сторінок сайту бібліотеки, банери доступу до інклюзивних ресурсів бібліотеки та банери переходу до основних сторінок сайту.

Розроблено базові положення проєкту, загальну методичку його реалізації, створено детальний план його виконання відділом ІТ. На черзі формування плану реалізації проєкту в інших структурних підрозділах бібліотеки, затвердження його методичною радою бібліотеки та погодження з керівництвом університету, так як проєкт передбачає спільні зусилля кафедр, студентського самоврядування, волонтерів та бібліотеки.

На час початку карантину, бібліотека педуніверситету вже має достатній досвід обслуговування користувачів на відстані. Основний бібліотечний ресурс доступний в електронному каталозі, а віддалений віртуальний користувач є активним читачем бібліотеки.

На сайті, на сторінках в соціальних мережах бібліотекарі вже пропонували своїм користувачам віртуальні книжкові виставки, буктрейлери, рекомендаційні списки літератури тощо. Серед онлайн-послуг, які надавалися бібліотекою до карантину можна назвати доступ на сайті бібліотеки до бібліографічних і фактографічних даних, інформування і зворотний зв'язок з користувачами через соціальні мережі, електронну пошту, тощо.

Бібліотека відрзнялася значною підготовленістю працівників відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотечних процесів в цифровому просторі. Дистанційна команда бібліотеки продовжила роботу, щоб зберегти, а можливо й зміцнити довіру своїх студентів, викладачів, науковців, адміністрації ЗВО.

Під час карантину з'явилась можливість приділити більшу увагу якості представленої на сайті інформації. З цією метою проводиться:

- редакція контенту сайту;
- редакція Інституційного репозитарію;
- редакція вебліотеки (понад 1500 посилань перевірено на наявність неактивних посилань, виявлено нові URL сторінки, проведено заміну та доповнення системи посилань, доповнення каталогу посилань новими розділами).

Однак, незважаючи на деякі напрацювання, робота онлайн підштовхнула замислитися над збільшенням дистанційних послуг. Багато чого бібліотекарям довелося робити вперше.

За короткий час багатьом бібліотекарям довелося змінити свої професійні функції, розширити канали комунікації з користувачами, самостійно опанувати онлайн-програми та допомагати користувачам.

Тепер співробітниками бібліотеки надається онлайн-послуга з присвоєння навчальним посібникам, монографіям, авторефератам дисертацій, науковим публікаціям вчених класифікаційних індексів за таблицями УДК та авторських знаків. Скористатися даною послугою можуть викладачі, аспіранти та студенти університету, надіславши запит на e-mail бібліотеки (vsru.lib@gmail.com), Viber, Telegram.

Працівники відділу ІТ забезпечують дистанційно перевірку на плагіат академічних текстів студентів та надають індивідуальні консультації з питань формування та наповнення наукометричних ресурсів, додають надіслані викладачами публікації до Інституційного репозитарію. Для передачі повідомлень використовується електронна пошта бібліотеки.

З березня 2020 р., на час карантину і самоізоляції працівників, проводиться комплектування фонду бібліотеки електронними навчальними посібниками, представленими в мережі Інтернет у вільному доступі.

На Facebooke практично щоденно розміщуються інформаційні повідомлення та короткі пости наступного характеру:

- поточні оголошення;
- презентація та реклама ресурсів бібліотеки;

- інформування про визначні дати (свята України, історичні події, релігійні дати, Міжнародні дати, дати Поділля);
- привітання ювілярів нашого краю;
- інформація про письменників-ювілярів 2020;
- експрес-виставки книг-ювілярів 2020.

У соціальних мережах працівниками бібліотеки було розміщено чимало публікацій про книги, письменників та рекомендації, що прочитати цікавого на карантині; презентуються віртуальні книжкові виставки.

Серед заходів роботи бібліотеки під час карантину – підвищення кваліфікації за допомогою дистанційних технологій. Працівники бібліотеки брали активну участь у циклі безкоштовних дистанційних навчальних вебінарів та курсів. Значна частина бібліотекарів успішно оволоділа цифровими навичками за сучасним форматом на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності Міністерства цифрової політики України «Дія. Цифрова освіта», що є складовою національного проєкту «Дія»; пройшли навчання за освітнім онлайн-курсом для бібліотекарів «Бібліотека – відкритий публічний простір» на платформі «Відкритий університет Майдану»; ознайомилися на платформі «Prometheus» з курсом «Цифрові комунікації в глобальному просторі», який розрахований на всіх, хто хоче навчитись працювати із інформаційними технологіями на базовому рівні та курсом «Візуалізація даних»; опрацювали онлайн-курс «Digital-комунікації»; ознайомилися з крос-платформним сервісом для створення графічного дизайну «Canva.com». Здобуті знання підтверджено електронними сертифікатами.

Приймали участь у наукових конференціях, семінарах, на яких піднімалися питання дистанційної діяльності бібліотек

в умовах карантину. Онлайн-заходи відбувалися на електронних платформах Zoom, CiscoWebex, Meet, AtomsHub та ін. Так, за період карантину ми мали змогу долучитися до:

- Всеукраїнського науково-практичного семінару, організованого ДНПБ ім. В. Сухомлинського «Науково-інформаційний супровід модернізації та реформування освіти й науки»;
- онлайн-конференції «Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19», проведеної ВГО Українська бібліотечна асоціація та Український інститут книги;
- вебінару «Як організувати віддалену роботу колективу університетської бібліотеки в умовах невизначеності?», організованого НТБ Дніпровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна спільно з Секцією університетських бібліотек Української бібліотечної асоціації.

Працівники відділу ІТ ознайомилися з вебінарами, відеолекціями, відеоуроками:

- «Основи Scopus», «Що таке Scopus. Знайомство з Scopus»; «Основні можливості – BiGTime, Elsevier», «Elsevier для бібліотекарів. Маркетингові акції. Імідж бібліотекарів»; «Відеоуроки Scopus «Як дізнатись чи є журнал в Scopus», «Відбір журналів країни, що публікуються в Scopus»»; «Відбір журналів за тематикою» (підготовлено адміністраторами сайту openscience.in.ua)»;
- «Основи WOS. Проблематика самостійної публікації», «Створення та управління профілем ResearcherID на Publons»;

- «ORCID. Чому потрібно? Як зареєструватися та правильно заповнити профіль», «Як пов'язати Scopus ID з ORCID ID, ORCID з ResearcherID»;
- вебінари для бібліотекарів: «Віртуальні виставки: що, як, навіщо?»; «Онлайн сервіси формування виставок: PreziNew, H5P»;
- «Формування відеоуроків»;
- «Бібліотекар-журналіст. Створюємо електронні публікації».

Робота в умовах карантину окреслила й загальні виклики, які постали перед бібліотекою. Серед них – неспроможність незначної кількості бібліотекарів стати частиною «цифрового життя», відсутність у деяких бібліотекарів розуміння, що бібліотека може дати спільноті в умовах фізичного дистанціювання. Більша частина працівники бібліотеки скористалися додатковою можливістю для самоосвіти в умовах карантину і продовжує наполегливо працювати та підвищувати свій особистісний та професійний рівень.

Цьогоріч бібліотека, у зв'язку з карантинном, проводила обслуговування користувачів онлайн та офлайн, використовуючи при цьому як традиційні, так і електронні інформаційні ресурси.

Відновлення звичайного режиму обслуговування читачів у приміщеннях бібліотеки розпочато у червні 2020 року, після послаблення карантину та проведення необхідних заходів для безпечної роботи та збереження здоров'я співробітників і читачів з дотриманням усіх протиепідемічних вимог.

Книгозбірня ЗВО у період здачі іспитів та завершення навчання проводить прийом літератури від студентів

випускників (бакалаври, магістри) та підпис обхідних листів. Не маючи можливості чекати закінчення карантину, бібліотека ВДПУ організувала прийом літератури. Дане питання було озвучено на вчентій раді університету та з дозволу ректорату відділи обслуговування бібліотеки частково відновили роботу офлайн, решта відділів залишилися працювати дистанційно.

Вихід з карантину – це час виняткової обережності. Було вжито заходи щодо дотримання терміну ізоляції книг та інших документів, повернених до бібліотеки. Прагнули здійснювати обслуговування без контакту з книгами, у рукавичках. Постійно очищали та дезінфікували тверді поверхні (столи, дверні ручки, комп'ютери та інші технічні засоби). Також забезпечили дистанцію між відвідувачами шляхом розстановки меблів.

З 1 вересня 2020 р., відповідно до наказу ректора ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, повністю відновлюється діяльність бібліотекиофлайн.

Подальший вихід з карантину здійснювався відповідно до «Рекомендацій щодо виходу освітянських бібліотек з карантину, спричиненого епідемією COVID-19», розроблених ДНПБ України імені В.О.Сухомлинського НАПН України. Адміністрація бібліотеки попередньо розробила план-проект відкриття бібліотеки, що передбачав активне подальше використання дистанційного обслуговування, активізацію послуг електронної доставки документів, використання міжбібліотечного абонементу, оптимізацію зон обслуговування користувачів та організацію робочих місць бібліотекарів з дотриманням санітарних норм, розстановку меблів, маркування дистанції між відвідувачами з дотриманням соціально-безпечної відстані.

Після відкриття бібліотеки обслуговування користувачів здійснюється тільки на абонементях, обмежуючи доступ до читальних залів та фонду. Вхід до приміщень бібліотеки дозволяється при наявності захисної маски або респіратора. На абонементі організовано місця для обробки рук антисептичними засобами. Зрозуміло, що навіть після відновлення звичайної роботи бібліотеки слід дотримуватися правил безпеки, систематично проводити дезінфекцію робочих місць та техніки у процесі їх використання.

З 22 по 24 вересня 2020 року у бібліотеці педуніверситету було проведено масову видачу комплектів підручників та навчальних посібників першокурсникам. У надзвичайній ситуації, в зв'язку з епідемією COVID-19, видача проходила з дотриманням всіх протиепідемічних вимог. Під час масової видачі бібліотечні працівники ознайомлювали читачів з структурою, графіком роботи та правилами користування бібліотекою, послугами та ресурсами бібліотеки онлайн, доступом до електронної бази, репозитарію. Було обслуговано майже 600 студентів і видано близько 5000 примірників книг. Підручники отримали студенти майже всіх факультетів, за виключенням тих, які навчалися дистанційно.

Брати активну участь у житті університету, працюючи дистанційно, дозволило бібліотекарям використання платформ Meet, ZOOM.

На базі освітнього хабу «NotBox» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського у дистанційному форматі пройшли секційні засідання серпневої конференції педагогічних працівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти Вінницької міської ОТГ, де у вебінарах взяли участь директор бібліотеки Білоус В.С. з презентацією «Традиції та інновації в роботі

бібліотеки ВДПУ» та завідувач відділу ІТ Наугольних С. Г. проінформувала про інноваційні форми роботи бібліотеки.

Захід переконливо підтвердив, що співпраця є не лише необхідною, а й найбільш ефективною, адже об'єднані зусилля дають кращий спільний результат!

В перших числах жовтня було проведено онлайн-лекції-презентації «Вступ до спеціальності. Основи бібліотечної культури» для студентів першокурсників спеціальності «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта». Виступ за темою "Інноваційні форми діяльності бібліотеки ВДПУ" ознайомив студентів з можливостями роботи бібліотеки в режимі онлайн, щоб в майбутньому використовувати їх для навчання.

21.10.2020 для студентів факультету математики, фізики, комп'ютерних наук і технологій проведено онлайн-виступ «Академічна доброчесність». Що таке академічна доброчесність? Яких основних правил потрібно дотримуватись при написанні наукових робіт? Які є ресурси для перевірки на антиплагіат? Ці та інші питання основ академічної доброчесності були у фокусі уваги цієї зустрічі.

Книгозбірня Педуніверситету, працюючи в форматі онлайн, як і раніше, продовжує культурну, інформаційну і просвітницьку діяльність для читачів, з надією на скору зустріч у бібліотеці.

Велику популярність у віртуальних користувачів мали інформаційні відео, створені бібліотекою та розміщені в соцмережах.

В Facebooke бібліотека представляла віртуальні виставки з нагоди відзначення визначних подій, свят та дат як в Україні, так і в світі:

- до Дня захисника України та Дня козацької слави– відео-презентацію «Козацькому роду нема переводу» та виставку літератури;
- до Дня української писемності та мови –тематичну виставку-перегляд літератури «Як річка з роду і до роду, так мова з'єднує народ» та відео-презентацію «Нас една мова».

Вже не перший рік бібліотека проводить бібліомарафон «ПОДАРУЙ БІБЛІОТЕЦІ КНИГУ». Цьогороку він набув нового онлайн-формату. Працівники книгозбірні, викладачі університету презентували книги, які передавали до фонду бібліотеки на сторінці бібліотеки у Facebooke. Це дало можливість ознайомити користувачів бібліотеки з новими надходженнями до книгозбірні.

Отже, працівники бібліотеки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського продемонстрували, що здатні швидко реагувати на виклики сьогодення, адаптуватися до нових умов і продовжувати інформаційне забезпечення потреб та запитів студентів, викладачів, науковців.

Список використаних джерел:

1. Колесникова Т.О. Організація віддаленої роботи колективів бібліотек університетів України за часів драматичних невідомостей. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914>
2. Білоус В.С. Дистанційна робота бібліотеки закладу вищої освіти / В.С. Білоус // V Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум» ДонНУ, 25 червня 2020